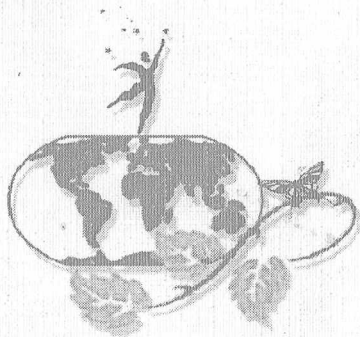

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА
ЦЕНТР ЗДОРОВ'Я
ДИТЯЧИЙ ПРИТУЛОК „ЛЮБИСТОК”

ВСЕУКРАЇНЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

„Роль довіклля
у валеологічній освіті
і вихованні”

Полтава-2005

Роль довілля у валеологічній освіті і вихованні / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава: Друкарська майстерня, 2005. – 189 с.

У збірнику представлені результати досліджень з теорії валеології, валеологічних проблем довілля, екологічних проблем здоров'я і хвороб людини, біоетики та методики викладання валеології

Редакційна колегія:

Пашенко Володимир Олександрович – доктор історичних наук, професор, академік АПН України, ректор Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (головний редактор);

Тягло Євген Іванович – кандидат історичних наук, доцент, проректор з наукової роботи Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Ільченко Віра Романівна – доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, директор науково-методичного центру інтеграції змісту освіти АПН України;

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (зам. головного редактора);

Байрак Олена Миколаївна – доктор біологічних наук, професор, зав. кафедрою екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Стецюк Наталія Олексіївна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Рибалка Олена Яківна – старший викладач кафедри екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Пескун Світлана Павлівна – асистент кафедри екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Друкується за ухвалою Вченої ради Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 12 від 31.03.05.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей

Комп'ютерне забезпечення: Карпенко А.О., Опанасенко В.С., Пасічник С.І.

Рецензенти:

Єрьоміна Олена Леонідівна – доктор медичних наук, професор Української медичної стоматологічної академії.

Хомич Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедрою Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ В ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я <i>Кішик А.І.</i>	44
ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ РІВНИННОЇ ЗОНИ ПРИКАРПАТТЯ <i>Білоус І.В.</i>	45
ВПЛИВ АНТРОПОГЕННИХ ЗМІН ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ <i>Януш Ю.Є., Губка П.І., Кравченко О.В.</i>	47
АВТОТРАНСПОРТНЕ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ НА ТЕРИТОРІЇ м. КОМСОМОЛЬСЬКА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ <i>Терещук М.В.</i>	78
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА УМОВ ПЕРЕБУВАННЯ НА НІТРАТНО-НЕБЕЗПЕЧНІЙ ТЕРИТОРІЇ <i>Рожков І.М., Олейник В.П., Наконечний І.В.</i>	50
СТАН ПОСТАВИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ МЕШКАЮТЬ НА ЗАБРУДНЕНІЙ ТЕРИТОРІЇ <i>Дорошенко А.В., Корнійчук Л.М., Кофан І.М.</i>	52
БАГАТОРІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ <i>Гарнаєва А.Ю., Обоянцев О.І.</i>	53
ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ м. КРАСНОГРАД <i>Конюсалова О.О., Світлакова Н.М.</i>	55
ШКІДЛИВИЙ ВПЛИВ ОСНОВНИХ ВИДІВ НЕПО-ВІРУСІВ І ПАЗАРИТИЧНИХ НЕМАТОД НА МАЛИНУ В ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ <i>Томілін О.О.</i>	58
ОЦІНКА БІОЛОГІЧНОЇ, ГОСПОДАРСЬКОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИХ СПОСОБІВ І ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН У БОРОТЬБІ З ФІТОПАЗАРИТИЧНИМИ НЕМАТОДАМИ ТА ІНШИМИ ФІТОПАТОГЕНАМИ <i>Романенко М.Д., Томілін О.О.</i>	62
ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ ТА ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ ДОЗВІЛЛЯ У ІГРОВИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗАКЛАДАХ <i>Опанасенко В.С.</i>	64
АДВЕНТИВНІ БУР'ЯНИ-АЛЕРГЕНИ м. КОМСОМОЛЬСЬКА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ <i>Біленко Л.А., Бень І.</i>	66
Розділ 3 ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я І ХВОРОБ ЛЮДИНИ	68
ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОВКІЛЛЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ <i>Білик В.Г., Солнцева В.В., Дзюба О.Г.</i>	68
СОЦІОЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАПАЛЬНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ СТАТЕВИМ ШЛЯХОМ <i>Березан О.І., Березан В.І.</i>	70
ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА РЕЗЕРВНІ МОЖЛИВОСТІ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДІТЕЙ 7-12 РОКІВ <i>Нєворова Л.В., Нєворова О.В.</i>	71

**ОЦІНКА БІОЛОГІЧНОЇ, ГОСПОДАРСЬКОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИХ СПОСОБІВ І ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН У БОРЬБІ З
ФІТОПАЗИТИЧНИМИ НЕМАТОДАМИ ТА ІНШИМИ ФІТОПАТОГЕНАМИ**

Романенко М.Д.¹, Томілін О.О.²

(Москва¹, Полтава²)

На Україні, в Росії та інших країнах світу на фоні, грибових, бактеріальних і вірусних хвороб значний збиток плодово-ягідним культурам, картоплі і іншим культурам приносять паразитичні нематоди, серед яких особливо небезпечні: листові, брунькові, стеблові і седентарні нематоди, включаючи карантинну золотисту картоплю нематоду (*Globodera rostochiensis*), стеблову і бульбову (*Ditylenchus*), численних представників кореневих ектопаразитичних перфораторів, включаючи нематод переносників вірусів сімейств Longidoridae і Trichodoridae [2,3,5,7]. В даний час на зміну хімічним засобам захисту рослин все частіше використовують біологічні та інші екологічно безпечні способи і засоби захисту рослин [5,6]. Не дивлячись на продемонстровану нами раніше високу ефективність хімічних нематодцидів [2,3,7] висока екологічна напруженість навколишнього середовища постійно вимагає пошуку нових екологічно безпечних способів і засобів захисту рослин. Використання природних біоагентів й інших безпечних для людини і тварин та навколишнього середовища засобів і способів захисту рослин набуває особливої актуальності в даний час.

Починаючи з кінця минулого століття і по теперішній час нами проводяться пошуки і розробка нових екологічно безпечних способів боротьби з нематодами і іншими патогенами вірусами, грибами і бактеріями. У боротьбі з вірусами і нематодами їх переносниками нами випробувано новий екологічно безпечний спосіб надвисокочастотного опромінення ґрунту зараженого віроформними ектопаразитичними нематодами *X. diversicaudatum* [4,7]. У 2000-2004 рр. на базі Інституту паразитології Російської Академії Наук проведено пошук і скринінг нових природних ізолятів штамів грибів, бактерій і інших мікроорганізмів (нематодопаразитичних, хижих, антагоністів), які відносяться до родів *Bacillus*, *Pseudomonas*, *Pasteuria*, *Paecilomyces*, *Verticillium*, *Arthrobotrys*, *Trichoderma*, *Streptomyces* та ін. В умовах лабораторних, вегетаційних і польових дослідів вивчали нематодцидну, антивірусну, фунгіцидну і бактерицидну активність екологічно безпечних вітчизняних і зарубіжних біопестицидів, які одержали на основі бактерій і грибів-антагоністів, деяких еліситорів – індикаторів стійкості рослин. Оцінку їх біологічної і господарської ефективності здійснювали згідно стандартних методик [1,3,5,7].

Вперше в боротьбі з віроформними нематодами-лонгідоридами була одержана висока ефективність при надвисокочастотному опроміненні ґрунту з рїзосфери плодівих і ягідних культур, зараженої віроформними нематодами *X-diversicaudatum* (тобто зараженого ґрунту і фітопаразитичними нематодами і вірусами одночасно) при 100% біологічній ефективності (БЕ). При експозиції 5 хвилин, частоті електромагнітних коливань 2450 МГц і силі струму 6 А відбувалося повне знезараження ґрунту від вищезгаданих фітопатогенів. У подальшому були виявлені ряд екологічно безпечних природних біоагентів і речовин, одержаних з рослинних і тваринних клітин, що роблять позитивний вплив на імунну систему рослин-господарів і володіють комплексною поліфункціональною (нематодцидною, антивірусною, фунгіцидною і бактерицидною) активністю [4,5]. У досліді з горщиків із зараженими вірусами і нематодами рослинами картоплі була оцінена (БЕ) деяких штамів грибів і бактерій-антагоністів, біопрепаратів і фізіологічно активних речовин, що володіють нематодцидною і одночасно поліфункціональною активністю. Максимальна (БЕ) відносно різних фітопатогенів (60,0-98,8%) одержана в результаті застосування наступних препаратів: агрохит, іммуноцитотіт, олігофуростанозід. Максимальна (БЕ) в дрібноділянкових дослідах в посадках картоплі на природному та штучному вірусному і нематодному інфекційному фоні встановлена для біоагентів – *Trichoderma viride* R., *Bacillus thuringiensis* 132, Іммуноцитотіт (до 98-100%). Відмічене значне підвищення урожаю (на 10- 50 % в порівнянні з контролем) в наступних варіантах: *Trichoderma viride* MC-10, *Bacillus*

thuringiensis 132, іммуноцитотиф. Обробка тільки надземних органів по вегетації значно поступалася комплексній обробці, як бульб (перед посадкою), так і рослин, які вегетують. За попередніми даними найбільшу господарську ефективність показали препарати *Trichoderma viride* MC-10, *Bacillus thuringiensis* 132, Іммуноцитотиф. У польовому досліді на природному інфекційному фоні вперше були оцінені 4 штами бактерій-антагоністів: *Enterobacter* spp., штам 49, *Pseudomonas fluorescens*, штам 163, *Pseudomonas fluorescens*, штам AP33 (еталон), і *Pseudomonas aureofaciens*. При передпосадковій обробці бульб картоплі суспензіями спор всіх оцінюваних штамів, включаючи еталон, було досягнуто помітного зниження ураженості рослин фітофторозом і особливе фузаріозом: у випадку з фузаріозом нижче на 60-80 % в порівнянні з контролем і у випадку з фітофторозом на 20-40 %. Крім того, за результатами візуальної оцінки впродовж вегетаційного періоду було відмічене значне зрушення за часом в прояві вищеназваних хвороб приблизно на 2-3 тижні пізніше в порівнянні з контролем. На бульбах картоплі у всіх варіантах за винятком контролю не було відмічено наявності вірусних, бактеріальних, грибкових і нематодних інфекцій. В процесі лабораторних аналізів встановлено різке зниження чисельності кореневих фітопаразитичних видів нематод (*Longidorus*, *Xiphinema*, *Trichodorus*, *Paratrichodorus*, *Pratylenchus*, *Paratylenchus*, *Helicotylenchus*, *Tylenchorhynchus* та ін.) і цист картопляної нематоди (*Globodera rostochiensis*) в прикореневому ґрунті і ризосфері рослин картоплі, при цьому всі досліджувані штами бактерій, які використовували для передпосадкової обробки бульб картоплі проявили позитивну дію на врожай картоплі. Урожай в контролі значно нижче, ніж в варіантах, особливо в оброблених суспензією спор *Enterobacter* spp., штам 49, де було відмічено найвищий урожай серед інших оцінюваних штамів, включаючи еталон – *Pseudomonas fluorescens*, штам AP33 (планріз). Крім того, високу господарську ефективність одержали при обробці бульб бактерії *Pseudomonas fluorescens*, штам 163, в 2,5 рази вище за основний контроль і також помітно вище за еталонну обробку штамом AP33. Висока ефективність обробки бульб картоплі суспензією спор бактерії *Pseudomonas aureofaciens* (1,9 раз в порівнянні з контролем) отримана в основному за рахунок збільшення розмірів бульб, тоді як при обробці бульб *Pseudomonas fluorescens*, штам AP33 (еталон) і особливо *Enterobacter* spp., штам 49, як за рахунок укрупнення бульб, так і їх кількості.

Вперше в боротьбі з віроформними нематодами-лонгидоридами була одержана висока ефективність при надвисокочастотному опроміненні ґрунту ризосфери плодів і ягідних культур, зараженої віроформними нематодами *X-diversicaudatum* (тобто зараженого ґрунту і фітопаразитичними нематодами і вірусами одночасно) при 100% біологічній ефективності. У лабораторних, вегетаційних і польових дослідів в результаті передпосадкової обробки бульб і вегетативних органів рослин картоплі одержана висока біологічна ефективність (60,0-98,8 %) при використуванні наступних біопестицидів, штамів бактерій- і грибів- антагоністів, еліситорів і деяких фізіологічно активних речовин володіючих поліфункціональною активністю: іммуноцитотиф, агрохит, олігофуранозид, *Trichoderma viride*-R, *Bacillus thuringiensis*-132. Встановлений їх позитивний вплив на врожай і вегетативну продуктивність рослин картоплі (1,2 – 2,5 раз і більш).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирьянова Е.С., Краль Э.Л. Паразитические нематоды растений и меры борьбы с ними. – Л.: Наука, 1969. – Т.1. – 443 с.
2. Романенко Н.Д. Распространение нематод семейства Longadoridae в плодовых и ягодных насаждениях СССР. – В кн.: Прогрессивные способы выращивания и сортоизучения. – М., 1985. – С. 112-120.
3. Романенко Н.Д. Фитогельминты-вирусоносители семейства Longadoridae. – М.: Наука, 1993. – 284 с.
4. Романенко Н.Д. Фитогельминты-вирусоносители семейства Longadoridae и их взаимосвязь с неовирусами и разработка научных основ борьбы с ними на плодовых и ягодных культурах в винограде (фауна, таксономия, экология,

- вредность, виоформные свойства и защита растений). – Дисс. ... докт.биол. наук. – М., 1994. – 84 с.
5. Романенко Н.Д. Паразито-хозяйные взаимоотношения микробных консорбиентов агроценоза как основа стратегии его защиты. – В кн.: Паразитические нематоды растений и насекомых. – М.: Наука, 2004. – С. 152-170.
 6. Романенко Н.Д., Джавахия В.Г., Попов И.О., Придаников М.В. К вопросу изучения эффективности экологически безопасных способов борьбы с золотистой цистообразующей нематодой *Globodera rostochiensis*. – В кн.: Теория и практика борьбы с паразитарными болезнями (зооценозы): Материалы докл. науч. конф. – М., 2002. – Вып. 3. – С. 253-254.
 7. Томилин А.А. Неповирусы и их переносчики нематоды-логидориды на ягодных культурах в Европейской части СССР и меры борьбы с ними. – Автореф. дис. ... канд. сельск. наук. – М., 1991. – 23 с.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ ТА ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЇХ ДОЗВІЛЛЯ У ІГРОВИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗАКЛАДАХ

Опанасенко В.С.

(Полтава)

Як альтернатива традиційним позашкільним закладам для проведення дозвілля і навчання підлітків з'явилися комп'ютерні ігрові клуби, Інтернет – кафе тощо. У доповіді британської організації "Handal Communication" відзначалося, що у Великобританії діти витрачають до 5 годин на день на "електронні розваги" (відео, комп'ютер, телевізор, відеоприставки). Обстеження 900 дітей віком 7-12 років показали, що 15% дітей 11-12 років мають комп'ютер, 37% дітей віком 7-12 років мають телевізор у власній кімнаті. М. Л. Кочиною та Л. В. Подригалю проведено порівняння британських результатів опитування з українськими. Перше місце за розповсюдженістю посідає телебачення. Його дивляться 98,92% опитаних, 50,81% використовують відеоігри або приставки до телевізора, витрачаючи при цьому від 0,5 до 1 години (45,95%) та більше 1,5 години (42,97%). На електронні розваги 44,13% школярів витрачають до 0,5 години, 44,76% – від 0,5 до 1,5 годин. Ці розваги переважно є регулярними, більш того – щоденними [1].

Відомо, що організм людини у препубертатному періоді зазнає перебудови органів та систем, що спричиняє підвищену чутливість до несприятливих факторів зовнішнього середовища. Функціонування ЦНС підлітків характеризується перевагою процесів збудження, зміною динамічної рівноваги між I та II сигнальними системами, послабленням діяльності II сигнальної системи. Різко погіршуються процеси кровопостачання головного мозку (так зване, кров'яне голодування), що пов'язано з особливостями розвитку серцево-судинної системи підлітків. Згадані особливості зумовлюють схильність дітей цього віку до підвищеної втомлюваності.

Загальноновизнаним є твердження експертів ВООЗ, що робота з персональним комп'ютером справляє негативний вплив на організм людини. Встановлено, що комп'ютерне навантаження на зір може призвести до розвитку міопії зі швидкістю 1,0 дптр на рік [2].

Дослідження психологів говорять про те, що сприйняття візуальної інформації з плоского екрану деформує сенсорну систему дитини та процеси понятійного мислення. Внаслідок занурення у віртуальну реальність у свідомості дитини трансформується картина світу, виникає мозаїчність, "кліпоподібність" образів [2]. Крім того існує і "наркотичний" ефект комп'ютерних ігор. Робота з комп'ютером та комп'ютерні ігри супроводжуються нервово-психічним напруженням, яке тим небезпечніше, чим менший вік дитини.

На сьогодні відсутні нормативні документи, які б регламентували роботу комп'ютерних закладів, відсутнє поняття "санітарна паспортизація" комп'ютерних клубів. Водночас у таких закладах поруч з дорослими грають діти і підлітки у тих самих умовах внутрішнього середовища комп'ютерного клубу, їхнього улаштування та обладнання,